

BİR DEĞERLER ÖĞRETİMİ YÖNTEMİ OLARAK FOTOĞRAF YORUMLAMA

Faruk KANGER¹

ÖZET

21. yüzyılın ilk çeyreğinin ortalarına yaklaştığımız şu yıllarda hayatın akışı her zamankinden daha hızlı olmakta; sosyal kültürel, ekonomik ve teknolojik değişimler, eğitim yaklaşımlarını ve anlayışlarını etkilemektedir. Sık sık revize edilen eğitim programları, kendisine uygun yeni öğretim yöntemleri ve materyalleri geliştirme ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Bu ihtiyacı karşılayacak nitelikleri taşıyan bir değerler öğretimi yöntemi olarak 'fotoğraf yorumlama' bugünkü yapılandırmacı eğitim anlayışı ve öğrenci merkezli öğretim programına uygun yöntemlerden biridir.

---

¹ Dr.

Fotoğraf yorumlama, kuramsal ve pratik olarak değerler eğitimi hedeflerine uygun ve ölçüp değerlendirilebilir bir yöntemdir.

Bu makalede fotoğraf yorumlama yönteminin ne olduğu, üstün ve sınırlı yönleri ve nasıl uygulanacağı ele alınmıştır. Ayrıca iki örnek uygulama verilerek, uygulama aşamaları ve nitelikleri gösterilmiştir.

İki örnek uygulama, dört farklı eğitim kurumunda değişik dallardaki öğretmenler tarafından yapılmıştır. Örnek uygulama öncesinde öğretmenlere yöntemle ilgili bilgi ve malzeme verilmiştir. Örnek uygulamalar sonunda, uygulayıcı öğretmenlerle yüz yüze mülakat gerçekleştirilmiş ve sonuçlar ve değerlendirmeler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fotoğraf yorumlama, değer, öğretim.

PHOTO INTERPRETATION AS A TEACHING METHOD OF VALUES EDUCATION

ABSTRACT

Nowadays, coming to the middle of the first quarter of the 21th century, the flow of life is faster than ever; social, cultural, economic and technological changes affect the approaches and the conception of the education. Frequently revised education programmes introduce also a need of developing new teaching methods and materials appropriate to themselves. Meeting the qualifications of this need "photo interpretation", as a method of values education, is one of

the appropriate methods of today's constructivist education and student-centered teaching programme.

Photo interpretation is a measuring and evaluating method both theoretically and practically appropriate to the goals of values education.

In this article it is discussed what the photo interpretation is, its advantageous and limited aspects and how to apply. Moreover, giving two sample applications, the phases and characteristics are indicated.

These two sample applications were carried out by the teachers in various branches in four different educational institutions. Before the sample application, method related information and materials were given to the teachers. At the end of the sample applications, face to face interviews were made with the applying teachers; then, the results and reviews were produced.

Key Words: Photo interpretation, value, education.

GİRİŞ

Hayatın her alanında iyi karakterli insana duyulan ihtiyaç artmaktadır. Toplumlarda yaşanan sosyal, ekonomik, politik problemler; yaşanabilir bir dünyada iyi eğitilmiş insanın ne kadar önemli olduğunu bir kere daha gözler önüne sermektedir. Bu da eğitim sistemlerini ve öğretim programlarını, öğrencilerin karakter gelişimine yönelik yenilik arayışlara, daha etkili ve verimli uygulamalar geliştirmeye zorlamaktadır.

Ülkemizde ilk ve orta dereceli okullarda öğretmenlerin, değerler eğitimine yönelik pratik çalışmalara ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bugün *öğreneni merkeze alan ve yapılandırmacı eğitim* yaklaşımlarının esas olduğu öğretim programlarında, içeriği destekleyecek etkili öğretim yöntemlerine ve uygulamalara öğretmenlerin, her zamankinden daha çok ihtiyacı vardır.

Geliştirilecek yeni yöntemler ve uygulamalar, öğrencileri bütün ilgi alanları ile kavramalı, ortak hedefler doğrultusunda onları duygu, düşünce ve davranış boyutunda harekete geçirmelidir. Bu uygulamalar, hayatın içinden, gerçek ve doğru örneklerle, mümkün olduğunca çok duyu organını harekete geçirmeli ve kalıcı davranışlar kazandırmalıdır.

Değerler eğitiminde, istenen başarıyı elde etmek için öğrencilerin;

- a. İyi model almaları için uygun ortam oluşturulması ve bu doğrultuda iyi bir program yapılması,
- b. Evde, okulda ve okul dışında yapılacak faaliyetlere katılımının sağlanması,
- c. İyi karakter özelliklerini geliştirme, tecrübelerini artırmaları için her aşamada anlayış ve sezgilerini destekleyen eğitim materyalleri oluşturulması ve bu etkinliklerde aktif katılımcılar hâline gelmeleri,
- d. Nasıl iyi tercih yapacaklarına ve doğru kararlar vereceklerine kılavuzluk edilmesi,
- e. Değerlerin kazanılması sürecinde başkalarıyla nasıl olumlu ilişkiler kurup geliştireceklerini öğrenmeleri,
- f. Bu eğitim uygulamalarını sadece bir program olarak değil, kesintisiz bir süreç olarak yaşamaları,

g. Öğretmenlerle birlikte gayret ederek en iyiyi ve güzeli ortaya çıkarıp gerçekleştirmelerine ortam sağlanmalıdır. (Character Education Informational Handbook & Guide, s.2)

Değerler eğitiminde öğrencilerin olumlu tutumlarını ve eğilimlerini destekleyip kuvvetlendirmek, olumsuz tutumlarını ve eğilimlerini engelleyip zayıflatmanın önemi bilinir. Buna giden yol da;

a. Öğrencilerin kötü eğilimlerini artıracak ortamları kaldırırken, iyi eğilimlerini duygu ve heyecan boyutunda ortaya çıkaracak **fırsatlar oluşturmaktan,**

b. Öğrencilerin özenecekleri ve taklit etmek isteyecekleri **somut örnekler göstermekten,**

c. Öğrencilerin **olumlu eğilimlerinin, diğer olumlu eğilimleri harekete geçirmesine imkân hazırlamaktan,**

d. Öğrencilerde teşvik edilen ve meydana gelen olumlu eğilimlerin davranışa dönüşmesi için **aklı ve iradeyi kuvvetlendirmekten,**

e. Olumsuz eğilimlerin kötü davranışlar şeklinde ortaya çıktığı durumlarda kırıncı ve hakaret edici ifadeler yerine, güzel ve yumuşak ifadelerle **öğrencinin kendine saygısını muhafaza etmesini sağlamaktan geçer.** (Bilgin ve Selçuk, 2000:105-107)

Yukarıda bahsi geçen ilkeler ve yaklaşımlar, değerler eğitiminde kullanılacak öğretim yöntemlerinin, milli eğitim programının temel eğitim felsefesine, 'yapılandırıcılığa' ve öğrenen merkezli eğitim yaklaşımlarına uygun, genel ve özel hedefler doğrultusunda, aktif öğrenme yöntemlerine uygun nitelikler taşıması ihtiyacını ortaya koymaktadır. Nitekim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi programındaki genel amaçlar incelendiğinde dinî ve ahlaki bilgilerin yanında, çeşitli değerlere dair, duyuş-

sal öğrenme faaliyetlerinin düzenlenmesini gerektiren birçok tutumun kazandırılmasına yönelik amaçların da bulunduğu görülür. (Aydın, 2009: 81)

Değerlerin öğretiminde kullanılacak yöntemlerden biri de fotoğraf yorumlamadır.

Bu makalede, fotoğraf yorumlama yönteminin ne olduğu, üstün ve sınırlı yönleri ve nasıl uygulanacağı ele alınmıştır. Ayrıca iki örnek uygulama verilerek, uygulama aşamaları ve nitelikleri gösterilmiştir.

Yöntemin kapsamlı bir şekilde ele alınıp açıklanmasından önce “fotoğraf” ve “yorum” kavramlarına değinmekte fayda vardır.

1. Bir Eğitim Materyali Olarak Fotoğraf

Görsel bir materyal olarak fotoğrafın kullanımı bir asrı aşan zaman dilimine uzanır. Tarihi boyunca, fotoğrafın yazılı ve sözlü anlatıma göre cazibesi her zaman daha fazla olmuştur. (Aydın, 2009: 419) Yazının düşüncüyü harekete geçirdiği gibi bir iletişim aracı olarak fotoğraf da daha çok duyguları harekete geçirir. Fotoğrafa bakan kişinin, oradan alacağı izlenimlerle yazılı ve sözlü anlatıma göre çok daha yoğun zihinsel ve duygusal tepkiler vermesi mümkündür.

Fotoğraf içerdiği bilgi ve mesajların hatırlanmasını kolaylaştırdığı gibi muhatabın zihninde ve kalbinde daha uzun süreli bir etki bırakabilir. Mesela bir kişi, açlığın ve susuzluğun pençesinde kıvranan Afrikalı bir çocuk gördüğünde, manzaranın silueti yıllarca gözünün önünden gitmeyebilir. Hafızaya yerleşen görüntü yıllarca taze kalabilir, kolay hatırlanabilir.

Yazıya göre fotoğrafın öğrencinin duyarlılığını artırmada daha güçlü bir etkisinin olduğu görülür. Fotoğrafın çok güçlü zihinsel ve duy-

gusal hareketliliklere sebep olduğu, algı ve ilgilere daha kolay hitap ettiği söylenebilir. Fotoğrafla sunulan duygu, düşünce ve davranış manzumeleri yalnız yazılı metinlerle aktarıldığında fotoğrafa göre aynı etkiyi uyandırmayabilir. (MEB, 2008)

Bir eğitim materyali olarak fotoğraf, öğrenme ortamında, öğrenciler için daima caziptir. Fotoğrafın ilgi ve dikkatleri üzerine çekme özelliği vardır. Konuyla ilgili ve çocuğun dünyasına yakın, hayatın içinden ve canlı objeler içeren fotoğraflar öğrenme ortamına renk ve heyecan katarlar. (Şahin ve Yıldırım, 1999:42-43) Günümüzde fotoğraf, sosyal bilimlerden fen bilimlerine, sanat eğitiminden spora birçok alanda görsel bir eğitim materyali olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu cazip materyalin değerler eğitiminde de kullanılması gayet tabiidir.

Diğer taraftan görsel materyalleri incelemenin öğrenciler için avantajlı tarafları vardır. Fotoğraf incelenirken dikkatler başka yönlere dağılmaz. Tekrar tekrar fotoğrafa dönüp, bakıp incelenebilir. Ondan alınan imgeler ve mesajlar satırlar arasında kaybolmaz, sözlerle birlikte uçup gitmez. Öğrenciler fotoğrafı çeşitli boyutlarıyla incelerken yeni sorular gelebilir ve yeni fikirler ortaya çıkabilir.(Akbaba, 2005:188)Anlaşıldığı gibi fotoğraf bir eğitim materyali olarak kullanıldığında, öğrencilerin bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişimini destekleyebilen, eğitimin verimliliğini ve kalıcılığını artıran etkin bir araçtır. (Aydın, 2009: 556)

Fotoğraf bir eğitim materyali olarak üç şekilde kullanılabilir. Birinci yol, fotoğrafı öğrencilere izlettirmek sonrasında onu anlattırıp yorumlatmak. İkincisi, fotoğraflardan hareketle öğrencilere bilgi vermektir.

Üçüncü yol ise fotoğrafı farklı yöntemlerle işlenebilecek konuyu zenginleştirip, ilgi çekici hale getirmektir. (Aydın, 2009: 555)

2. Eğitim Bağlamında Yorum

'Yorum' kavramının, bir yazının veya bir sözün, anlaşılması güç yönlerini açıklayarak aydınlığa kavuşturma; bir olayı belli bir görüşe göre açıklama, değerlendirme; gizli veya hayalî olan bir şeyden anlam çıkarma gibi manaları vardır. Yorumlama kavramı muhtevasında, bir konuyu veya objeyi bir zaman, mekân, duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla ve diğer incelikleriyle kavramayı ve anlamlandırmayı gerektirmektedir. Bir fotoğrafı yorumlamaktan söz ettiğimizde anlama, anlamlandırma, var olan diğer bilgileriyle ilişkilendirme, zihinsel, duygusal ve fiili tecrübeleriyle ondan bir sonuç çıkarma işlemlerinden bahsedebiliriz.

3. Fotoğraf Yorumlama Yöntemi Nedir?

Fotoğraf yorumlama yöntemi, eğitim hedeflerine ve kazandırılacak davranışlara uygun, hayatın içinden ve gerçeğe uygun olarak seçilmiş bir veya birkaç fotoğrafın, öğretmen rehberliğinde önceden hazırlanmış sorular doğrultusunda öğrenciler tarafından yorumlanmasıdır.

Bir öğretme yöntemi olarak fotoğraf yorumlama yöntemi, öğretme yaklaşımlarından buluş yoluyla öğrenme yaklaşımına girer ve örnek olay incelemesi, tartışma, problem çözme gibi öğrenen merkezli bir yöntemdir.

Fotoğraf yorumlama; öğrencilere görme, düşünme, yorumlama, çözümlenme ve bireşim yapma, duygularını harekete geçirme imkânı sağladığı gibi onları sözlü olarak etkinliğe katılmaya teşvik eder.

4. Değerler Eğitimi Uygunluğu

Fotoğraf yorumlama yöntemi etkinlikleri, öğrencileri öğrenme ortamında, duygu, düşünce ve davranış boyutunda aktif hâle harekete getirir. Dolayısıyla buluş yoluyla öğrenme yaklaşımına uygundur.

Yöntemin uygulanmasında buluş yoluyla öğrenme süreci şu şekilde işler: Öğretmen örnekleri sunar, öğrenciler örnekleri tanımlar ve tasvir ederler. Öğrenciler farklı veya zıt örnekleri karşılaştırarak buradan bazı özellikleri ve durumları teşhis ederler. Öğretmen de rehberlik yaparak bu bilgileri ve ilkeleri teyit eder. (Senemoğlu1997:477) Böylece öğrenciler, fotoğraftaki kişi, nesne ya da olayları yorumlayarak doğruları kendileri keşfederler.

Fotoğraf yorumlama yöntemi öğrencilerin işitme, görme, gerektiğinde dokunma duyularına hitap ettiğinden elde edilen bilgiler daha kolay hafızaya alınır ve daha kalıcı öğrenme gerçekleşir. Bir öğrenme etkinliğinde öğrencilerin ne kadar çok duyu organına hitap edilirse o kadar kalıcı öğrenme gerçekleşeceği bilinmektedir. (Demirel, 2003:50)

Seçilen fotoğraf veya fotoğraflar üzerinde görme, düşünme, tasvir etme, yorumlama, düşüncelerini ifade etme ve materyalde yer alan olaylarla ve olgularla özdeşim kurma imkânı bulan öğrencilerin daha etkili bir öğrenme gerçekleştirecekleri açıktır.

Fotoğraf yorumlama yönteminde soruların, aşamalara göre hazırlanarak uygulama sürecinin buna göre gerçekleştirilmesi, anlamayı ve doğruyu bulmayı kolaylaştırır. Özellikle değer üretme ve ders çıkarma aşamalarında öğrencilerin, kendilerinin ulaştığı doğru bilgiyi ve ahlaki olan davranışları kendileri uygulamaya daha eğilimli hâle gelirler. Çünkü kalıcı ve etkili öğrenme üzerine yapılan psikolojik araştırmalar, öğ-

rencilerin kendi keşfettikleri doğruları, davranışlara dönüştürmeye daha istekli olduklarını göstermiştir. Aynı zamanda öğrencilerin sorulara yazılı olarak cevap verecek olmaları da yine daha etkili ve kalıcı bir öğrenmede avantaj sağlar.

Bütün eğitim faaliyetlerinde olduğu gibi değerler eğitimi çalışmalarında da hedeflenen başarıların yakalanması için, yapılacak etkinliklerde kullanılan materyallerde bazı ölçütler aranmalıdır. Buna göre bir eğitim etkinlikleri için materyal üretilirken;

- a. Materyalin, öğretim programıyla uyumuna,
- b. İçerdiği mesajların doğruluğuna ve güncelliğine,
- c. Dilinin açık ve anlaşılır olmasına,
- d. Öğrenciyi güdeleyici ve öğrencinin ilgisini uzun süre çekebilmesine,
- e. Öğrencinin katılımını sağlamasına,
- f. Teknik ölçütleri ve nitelikleri taşımasına,
- g. Etkili ve verimli olduğunu ispatlayacak verilerin olmasına,
- h. Kullanımı için gerekli yönergelerin olmasına, dikkat edilmelidir. (McAlpine, Weston, 1994:19-30)

Diğer bir açıdan üretilen etkinlik materyali;

- a. Sade ve anlaşılabilir dille yazılmış,
- b. Eğitim programının hedef ve kazanımlarına uygun,
- c. Öğrencinin pedagojik özelliklerine uygun,
- d. Gerçek hayatla uyumlu,
- e. Öğrenci tarafından uygulanabilir ve tekrar edilebilir,
- f. Tekrar tekrar kullanmaya elverişli ve dayanıklı,

- g. Kolay geliştirilebilir ve güncelleştirilebilir,
- h. Hazırlama ve kullanım kılavuzuna sahip olmak gibi bazı nitelikler taşınmalıdır. (Şahin ve Yıldırım, 1999:27-31)

Millî Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu'nda Öğretmenlerin sınıf içi etkinlikleri uygularken dikkat etmeleri gereken hususlar sıralanmıştır. Fotoğraf yorumlama yöntemi, aşağıda vereceğimiz hususlarda öğretmenin verimliliğini artıracak nitelikleri de taşır. Nitekim araştırma sonunda fotoğraf yorumlama yönteminin ve örnek uygulamaların değerlendirildiği mülakatlarda örnek uygulamayı yapan öğretmenlere şu ve benzeri hususlar sorulmuş ve öğretmen değerlendirmelerinin bu iddiayı destekler mahiyette olduğu ortaya çıkmıştır.

Söz konusu Kılavuz'da dikkat çekilen hususlardan bazıları şöyledir:

- a. Öğrencilerin fikirlerini önemsemek.
- b. Öğrencilerin işlenen konu ile ilgili ön bilgilerini açığa çıkarmak ve öğrencilerin kendi düşüncelerinin farkında olmalarını sağlamak.
- c. Öğrencilerin ileri sürülen alternatif düşünceler üzerinde düşünmelerini, bu düşünceleri tartışmalarını ve değerlendirmelerini teşvik etmek.
- d. Tartışmaları ve etkinlikleri, öğrencilerin bilgi ve anlayışları kendilerinin yapılandırmasına imkân verecek şekilde yönlendirmek.

- e. Öğrencilerin bir olguyu veya olayı açıklamak için alternatif yorumlar yapabilme yeteneklerini teşvik etmek.
- f. Bir öğrenme görevi oluştururken gerçek yaşamda karşılaşılan düzeyde karmaşık olmasına dikkat etmek.
- g. Bir öğrenme görevi oluştururken "belirlemek", "karşılaştırmak", "sınıflamak", "çözümlmek", "oluşturmak" gibi üst düzey bilişsel etkinlikleri gerektiren görevlere ağırlık vermek.
- h. Bir öğrenme görevi oluştururken doğrudan parçalara ayırmak yerine öncelikle bütüncül olarak tasarlamak.
- i. Öğrencilere açık uçlu, düşünmeye sevk eden, anlamlı ve derinliği olan sorular sormak.
- j. Öğrencilerin ilgilerini çekecek meseleler ortaya atmak.
- k. Öğrencilerin öğretmenle ve öğrencilerle etkileşimini desteklemek.
- l. Öğrencilere yöneltilen sorulara cevap vermeleri için yeterli süre tanımak.
- m. Öğrencilere sunulan bilgiler arasında bağlantı kurabilmeleri ve çeşitli görüşleri birbirleriyle karşılaştırebilmeleri için zaman vermek
- n. Öğrencilerin kendi bilgi, duygu ve davranışlarını değerlendirmelerini özendirme (MEB, 2010:27)

5. Öğrencilerin Gelişim Özelliklerine Uyarlanabilirliği

Genelde 10-11 yaşından itibaren zihinsel gelişim olarak soyut işlemler dönemine girmeye başlayan çocukların; kişiler ve nesnelere arasındaki ilişkiler üzerinde analitik ve sentetik düşünme, yorumlama, çok yönlü

muhakeme etme yetenekleri gelişmeye başladığı kabul edilir. Buna göre soyut işlemler dönemine giren bir çocuk, nesne ve olaylar hakkında soyut düşünebilir; olayları ve durumları, farklı bakış açılarından ve çok yönlü muhakeme edebilir. Kişi, nesne ve olaylar üzerinde çözümleme ve bireşim yapabilir. Sosyal ve psikolojik soyut problemleri sistematik olarak çözümler. Durumlar ve olaylar hakkında genellemeler yapılabilir. (Selçuk, 1997:78-81)

Fotoğraf yorumlama yönteminde hayatın içinden gerçekleri yansıtan fotoğraflar üzerinde yorum yapmak, bunları muhakeme etmek ve ahlaki değerlerle ilgili neticelere ulaşmaları çocukların zihinsel gelişimine de olumlu katkıda bulunur.

Genel olarak, çocukların bilişsel ve duygusal gelişimiyle ahlak gelişimi arasında sıkı bir bağ olduğu kabul edilir. Düşünce ve duygu gelişiminde somuttan soyuta doğru evrim ahlak gelişimi için de söz konusudur. Piaget'nin ve Kohlberg'in ahlak gelişim aşamalarında evrim sürecini belirleyen unsurlardan biri de yaştır. (Cüceloğlu, 1993:353-355) Bu bağlamda soyut algılama dönemine giren bir çocuğun olay ve olgu örgülerinden hareketle bir fotoğraf üzerinden empati kurma, analitik ve sentetik düşünme ve alternatifli düşünme gibi yollarla iç dünyasının gelişmesine ve yaratıcılık niteliklerinin artmasına zemin hazırlanır. (Dökmen, 1994:158-160) Çocuğun, öğretmenin de rehberliği doğrultusunda ahlak bakımından iyileri ve kötülere kavraması ve bir kısım ahlak ilkelerini buradan çıkarması mümkün olacaktır.

6. Üstün ve Sınırlı Yönleri

Fotoğraf yorumlama yönteminde çocukların, hayatın içinden gerçek figürleri yansıtan somut bir nesne olan fotoğraf üzerinde düşün-

mesi, yorum yapması, zevkli bir iştir. Öğretmen, öğrencilerin ilgisini çekecek nitelikte seçtiği bir fotoğrafla konuya karşı onların güdülenmesini ve yoğunlaşmasını sağlayabilir. Öğretmen, aynı zamanda analitik ve sentetik düşünme, tümevarım ve tümdengelim, empati, çok yönlü düşünme gibi çeşitli düşünme biçimlerini uygulayarak öğrencilere düşünme disiplini de öğretebilir.

Fotoğraf yorumlama yöntemi heyecan veren uygulamalarıyla bütün öğrencilerin eğitim sürecine aktif ve istekli katılmasını sağlar. Sınıf ortamında, sosyal ve zihinsel gelişimi geri ya da özgüven eksikliği olan öğrencilerin eğitime daha kolay katılabilmelerine fırsat hazırlar.

Fotoğraf yorumlama yönteminde klasik öğrenme yöntemlerinden farklı olarak öğrenciler duyguları, hayâlleri ve yaşadıkları hatıralarıyla eğitim sürecinin merkezinde yer alırlar. Bu, onların konuya daha çok ilgi duymalarını temin ederken diğer arkadaşlarının konu hakkındaki görüşlerine karşı merak duygusu da uyandırır.

Seçilen fotoğraflar, gerçekçi ya da gerçeğe uygun olduğundan öğrencileri hayalî bir dünyaya değil, bilginin uygulamaya dönüştüğü gerçek hayatın bilgisine ve tecrübesine yönlendirir. Önceki bilgilerine ve tecrübelerine dayanarak yeni bilgilere ulaşmasına yardımcı olur. Bu da yapılandırmacı eğitim anlayışına uygundur.

Fotoğraf; dergi, gazete, kitap gibi yayınlardan kolayca elde edilebilir. Özellikle de internet kaynaklarından çabuk bulunabilecek bir malzemedir. Temin edilmesi kolay olan fotoğrafın ders materyali olarak hazırlanması da fazla zaman almayan bir iştir.

Fotoğraf, her ne kadar kolay ulaşılabilen ve çabuk hazırlanabilen malzeme olsa da eğitim hedeflerine uygun olmayan, iyi seçilmemiş bir

fotoğraf istenen sonuçları vermeyebilir. Yine materyal hazırlama ilkelerine uygun olmayan ve eğitim hedeflerine uygun düşmeyen iyi hazırlanmamış malzemelerle öğrencilerin karşısına çıkmak beklenilenin tam aksi neticeler de verebilir. Bu durumda dersin akışı öğretmenin istemediği mecalara kayabilir, öğretmeni eğitim hedeflerinden uzaklaştırabilir.

Yalnız bir fotoğraf üzerinden değerler eğitimi hedeflerinin gerçekleştirilmeyi beklemek de çok iyimser bir düşüncedir. Bu bakımdan temel ahlakî değerlerin kazanılmasında belirlenen hedefleri destekleyen diğer yöntemlerle ve etkinliklerle dersi zenginleştirmek gerekir.

7. Fotoğraf Yorumlama Yöntemi Nasıl Uygulanır?

Fotoğraf yorumlama yöntemi etkinlikleri beş aşamada gerçekleşir.

1. **Algılama** aşamasında öğrenci fotoğraf içindeki canlıların veya nesnelerin ne olduğunu bilir (algılar).

2. **Tanımlama** aşamasında öğrenci, fotoğraftaki objelerin ne işe yaradığını, işlevinin olduğunu ifade eder (tanımlar).

3. **Yorumlama** aşamasında objelerin niçin orada olduklarını veya bu durumda bulduklarını, bu nesnelerin birbiriyle ilişkilerini ve etkileşimlerini idrak eder (yorumlar).

4. **Değer üretme** aşamasında oradaki nesnelerin birbiriyle ilişkilerinden ve etkileşimlerinden ortaya çıkan olumlu veya olumsuz neticelerin, iyi veya kötü değer ifade eden ahlakî durumların farkına vararak ahlakî yargılara ulaşır (değer üretir).

5. **Ders çıkarma** aşamasında da ulaştığı sonuçları kendi tecrübeleriyle ve bilgileriyle birleştirerek kendi yaşayışı için yeni bilgilere ve tecrübelere ulaşarak doğru davranışlara yönelir (ders çıkarır).

Fotoğraf yorumlama yöntemini uygulayan öğretmen:

a. Yıllık ünite planıyla uyumlu olarak hazırlanmış değerler eğitimi planına göre hareket eder.

b. Bu planda yer alan değerleri işlemeye uygun bir fotoğraf bulur.

c. Fotoğrafı tekniğe uygun olarak işleme aşamalarını belirler ve soruları hazırlar.

d. Yöntemin işleyiş aşamalarını dikkate alarak hazırladığı soruları, mümkün olduğunca çok öğrenciye sorarak söz hakkı verir.

e. Öğrencilerin çok yönlü ve farklı düşüncelerine yardımcı olur.

f. Öğrencilerin verdiği cevapları kendisi tekrar ederek olduğu gibi kabul eder.

g. Öğrencilere her soru için verdiği cevaplama süresinden sonra sorulara dilerse, hedef kazanımlara yönelik en uygun ve yönlendirici cevaplar verir.

h. Bütün öğrencilerin etkinliğe katılmasına özen gösterir.

i. Soruların bitiminde öğrencilerin o dersten çıkardıkları en önemli dersi ve yeni bilgi olarak neler öğrendiklerini sorar.

j. Öğrencilerin verdiği cevapları düzenleyerek tahtaya yazıp herkesin görmesini sağlar.

k. Öğrencilere, güzel fikirlerinden ve katkılarından dolayı teşekkür eder.

l. Öğretmen öğrencilerinin sınıf içi etkinlik durumlarını, öğrenci davranışları hakkında kişisel gözlemlerini ve öğrenci öz değerlendirme-leri çerçevesinde bir ölçme-değerlendirme yaparak yöntemi iyileştirme yoluna gider.

ÖĞRETİM MATERYALLERİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Fotoğraf yorumlama yönteminin değerler öğretimine yönelik iki örnek uygulama verilerek, uygulama aşamaları ve nitelikleri gösterilmiştir.

İki örnek uygulama, dört farklı eğitim kurumunda değişik dallardaki öğretmenler tarafından yapılmıştır. Örnek uygulama öncesinde öğretmenlere yöntemle ilgili bilgi ve malzeme verilmiştir. Örnek uygulamalar sonunda, uygulayıcı öğretmenlerle yüz yüze mülakat gerçekleştirilmiş ve sonuçlar ve değerlendirmeler ortaya konmuştur.

Birinci örnek uygulama aşağıda verilmiştir.

Sınıf: 4

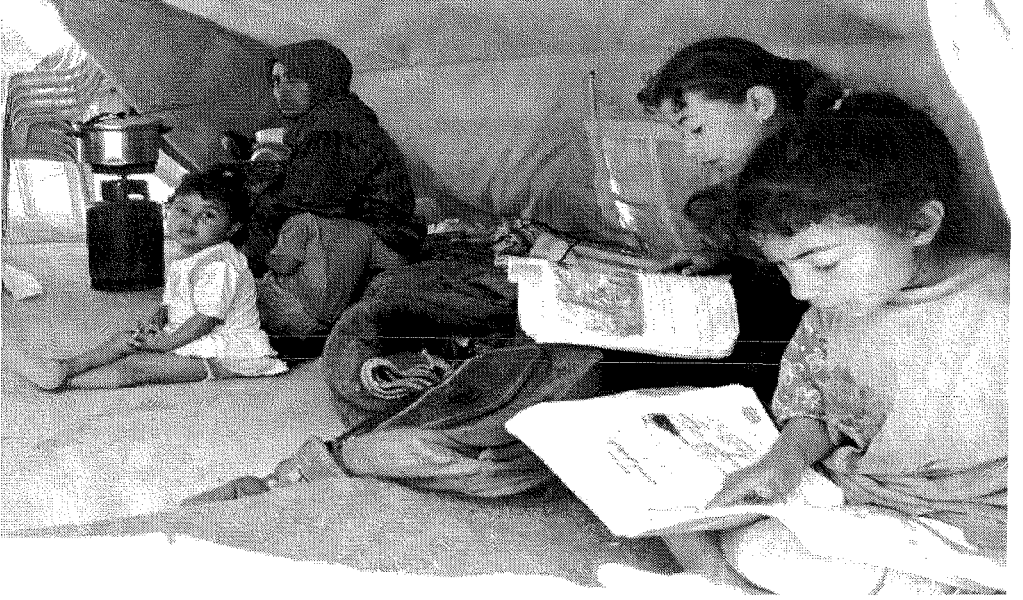
Ünite: 1

Konu: Allah'a Şükür

Sınıf: 5

Ünite: 5

Konu: Paylaşmak Niçin Önemlidir?

1. Fotoğrafta neler görüyorsunuz? (Algılama)
2. Bu aile nerede yaşamaktadır? (Algılama)
3. Bu anne ve çocukları niçin burada yaşıyor olabilirler? (Tanımlama)
4. Fotoğraftaki anne ve çocuklar şu an en çok nelere ihtiyaç duyuyorlardır? (Tanımlama)
5. Çocukların ve annenin en çok üzüldüğü ve zahmet çektiği şeyler neler olabilir? (Tanımlama)
6. Sizce buradaki büyük ve ortanca kardeşin geleceğe dair hayâlleri neler olabilir? (Yorumlama)
7. Onların çok kanaatkâr ve şükredici olduğunu düşünürsek nelere şükrediyor olabilirler? Niçin? (Yorumlama)
8. Anneleri kanaatkâr ve şükredici bir insan olmasaydı hangi kötü yollara sapabilirdi? Nasıl? (Değer üretme)

9. Ailenin daha kötü durumlara düşmesi çocukların hayatını, geleceğini nasıl etkilerdi? (Değer üretme)
10. Siz, böyle zor durumda aileleri gördüğünüzde ne düşünüyor, ne yapıyorsunuz? (Değer üretme)
11. Fotoğraftaki çocukların en çok takdir ettiğiniz yönleri nelerdir? (Değer üretme)
12. Buradaki ailenin yerinde siz olsaydınız, en çok neyin kıymetini bilirdiniz? (Ders çıkarma)
13. Bugün bu saydığınız nimetlerin, imkânların kıymetini biliyor musunuz? Niçin? (Ders çıkarma)

İkinci örnek uygulama aşağıda verilmiştir.

Sınıf: 4

Ünite: 5

Konu: İslam Dini Dostça ve Kardeşçe Yaşamayı Öğütler

Sınıf: 8

Ünite: 5

Konu: Kardeşlik, Hoşgörü ve Bağışlama

1. Fotoğrafta neler görüyorsunuz? (Algılama)
2. Fotoğrafta en çok dikkatinizi çeken şeyler nelerdir? (Algılama)
3. Fotoğraftaki çocukların arasındaki ilişki veya yakınlık ne olabilir? (Tanımlama)
4. Fotoğraftaki çocukların sizce ortak duyguları nelerdir? (Tanımlama)
5. Onların bu tebessümlerinin ve mutluluklarının temel sebebi ne olabilir? (Yorumlama)
6. Sizce bu dört arkadaş gerçek dostlar mıdır? Niçin? (Yorumlama)

7. Soldan ikinci çocuk, yiyeceğini paylaşmak istemeseydi ne olurdu? (Değer üretme)
8. Sizce cömertlik, fedâkârlık dostlukta ne kadar önemlidir? (Değer üretme)
9. Sizce bu dört çocuk iyi arkadaş veya dost olabilirler mi? Niçin? (Değer üretme)
10. Size göre arkadaşlığın olmazsa olmaz şartları nelerdir? (Ders çıkarma)
11. Fotoğraftaki sağdan birinci ve ikinci çocuk çok bencil ve kötü niyetli olsalardı bu arkadaş grubu ne hale gelebilirdi? (Ders çıkarma)
12. Siz arkadaşlığı veya dostluğu neye benzetirsiniz? Niçin? (Ders çıkarma)
13. Sizce arkadaşlıklar bir gün gerçekten biter mi? Niçin? (Ders çıkarma)
14. Dostluk ne yapılırsa Cennete kadar devam eder? (Ders çıkarma)

ÖRNEK UYGULAMALARIN DEĞERLENDİRMESİ

Yöntemin verimliliğini, etkililiğini ve ders programlarında belirtilen değerler eğitimi hedefleriyle uyumunu sınamak üzere, İstanbul'da dört farklı ilköğretim ve ortaöğretim okulunda uygulama yapılmıştır. Uygulama yapılan okullarda farklı yaş, kültür ve bilgi seviyesinden öğrencilere farklı öğrenme ortamlarında yöntem uygulanmış, sınama işlemleri yukarıda verilen uygulama örnekleri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Uygulama yapılan okullar ve öğrenci durumları şöyledir:

Osman Zeki Üngör İlköğretim Okulunda 6,7,8. Sınıflarda 9 öğretmen tarafından uygulama yapılmıştır.

Özen İrfan İlköğretim Okulu'nda 5. ve 7.8. sınıflarda iki öğretmen tarafından dört uygulama gerçekleştirilmiştir.

Kadıköy Anadolu İmam Hatip Lisesinde 9. Sınıflarda bir öğretmen tarafından iki uygulama yapılmıştır.

Çengelköy Lisesi 9. Sınıflarda bir öğretmen tarafından dört uygulama gerçekleştirilmiştir.

Öğretmenlerin kendi istekleriyle örnek uygulama yapmaları tercih edilmiştir. Fotoğraf yorumlama yöntemi hakkında, uygulama öncesi öğretmenlere bilgi verilmiş ve kendilerine gerekli materyal desteği sağlanmıştır. Öğretmenler kendi girdikleri sınıflarda öğrenciler üzerinde yukarıda verilen iki örnek uygulamayı ve kendilerine verilen yönergelerle etkinliklerini gerçekleştirmişlerdir. Her öğretmen, sınıfında her iki örnek uygulamayı da öğrenciler üzerinde test etmiştir.

Uygulama sonunda, yöntemin verimliliği, etkililiğini ve öğretim programlarında yer alan değerler eğitimi hedeflerine uygunluğunu değerlendirmek üzere öğretmenlerle yüz yüze mülakat gerçekleştirilmiş; öğretmenlere yöntemin işlerliği, verimliliği ve yukarıda bahsi geçen ölçütlere uygunluğu hakkında muhtelif sorular sorulmuş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Uygulamayı yapan öğretmenler yöntem ve etkinliği üzerinde şu olumlu görüş ve değerlendirmelerde bulunmuşlardır:

1. Örnek uygulamalarda verilen resimler ve sorulan sorular, öğrenciyi derse iyi güdülemiş; öğrenciler, kullanılan görsel materyaller üzerinde dikkatlerini, uzun süre toplamakta zorlanmamışlardır.

2. Öğrencilerin neredeyse tamamının, etkinliğe istekle ve aktif katılımı gerçekleşmiştir.

3. Yöntemi uygulamada kullanılan dil, çocukların hazır bulunurlukları açısından uygun ve anlaşılırdır. Çocuklar sorulan soruları anlamlandırmış ve yorumlayabilmiş ve cevaplandırabilmişlerdir.

4. Yöntem, öğrencilerin empati yapabilme, çok duygulu düşünebilme, olumlu ve olumsuz boyutları değerlendirebilme, problemleri kişisel ve toplumsal boyutta ele alabilme gibi düşünce yeteneklerini geliştirmeye katkıda bulunmuştur.

5. Uygulamalarda öğretmen ve öğrenciler arasında rahat bir iletişim kurulabildiği gibi, öğretmenin rehberlik misyonunu kolaylaştıran yoğun bir olumlu etkileşim olduğu da gözlemlenmiştir.

6. Yapılandırmacı eğitim yaklaşımında önemli kazanımlardan biri olan öğrencinin bilgiye kendinin ulaşması, bilgiyi yorumlaması, anlamlandırması ve üretmesiyararı bu yöntemle işlerlik kazanmıştır.

7. Yöntemin 'Değer üretme' ve 'ders çıkarma' aşamaları, öğretmenin sadece rehber görevi yaparak öğrenciyi bilgiye ve doğruya ulaştırma ve öğrencinin bilgiyi üretmesi konusunda yol gösterici olmasını kolaylaştırmıştır.

8. Örnek uygulamalar 10 yaş üzeri farklı yaş gruplarında uygulanabilme özelliğine sahiptir. Ayrıca görsel ve yazılı etkinlik materyalleri deforme olmadan defalarca kullanmaya müsait bulunmuştur.

9. Etkinlikler, öğrencilerin yaş grubuna uyum sağlamak amacıyla yapılan değişiklik ve uyarlamalarla 10 ila 16 yaş aralığındaki öğrencilere uygulanabilir bulunmuştur.

10. Yöntemin, eğitim programlarında yer alan ahlaki değerlerin kazanımlarını gerçekleştirmeye hizmet ettiği müşahede edilmiştir.

Uygulamayı yapan öğretmenler yöntem ve etkinlikler üzerinde ne gibi eksiklik ve dezavantajlar olduğu konusunda yapılan yüz yüze görüşmelerde şu değerlendirmeler ortaya çıkmıştır:

1. Yöntem uygulanırken, basılı ve yazılı görsel malzemeyle sunum yapılması, özellikle büyük sınıf ortamında ve kalabalık sınıflarda etkisiz ve yetersiz olmuştur. Bunun yerine projeksiyonla sunum yapılması görselliğin cazibesini artırabilir dolayısıyla öğrencilerin motivasyonu ve etkinliğe katılımı da artabilir.

2. Ön hazırlık ve güdülemenin iyi yapılamadığı, konunun çocukların gündemine taşınmadığı durumlarda ya da öğrenci yaş grubunun gündemine girmeyecek bir fotoğraf veya değer seçildiğinde, öğrencilerin aktif katılımında zorlandıkları görülmüştür.

3. Yöntemi uygulamak yeterli akademik bilgiyi edinemeyen ve yöntemin uygulanışını gerektiği gibi, tam olarak gerçekleştirmeyen eğitimcilerin süreç yönetiminde istediği başarıyı elde edemediği gözlemlenmiştir.

4. Değerin öğretilmesinde seçilen etkinlik fotoğrafı, o değer başka boyutlarını ve bütün kapsamını tam olarak içermediğinden, ilgili değer alt ve yan değerlerinin öğretilmesinde yetersiz kalabileceği değerlendirilmiştir. Buna göre bir değer öğretilmesinde, alt ve yan değer-

lerle ilgili diğer etkinliklerin de yapılması söz konusu eksikliği telafi edebilir.

SONUÇ

Mevcut eğitim sistemleri, sürekli kendini revize etmekte ve geliştirmektedir. Bu eğitimin tabiatında var olan bir gerçektir. Buna bağlı olarak öğretim programlarının ve yaklaşımlarının sürekli değişmesi, eğitim felsefesi ve yaklaşımlarıyla uyumlu yeni ders materyalleri ve yöntemleri geliştirilmesini zaruri kılmaktadır. Bu bağlamda fotoğraf yorumlama yöntemi, yapılandırmacı ve öğreneni merkeze alan eğitim yaklaşımlarıyla uyumlu, yeni bir değerler öğretimi yöntemi olabilir.

Farklı yaş gruplarından (10 ila 16) oluşan, birbirinden farklı kültürel ortamda yetişmekte olan öğrenci grupları üzerinde, farklı branşlardan öğretmenlerin örnek uygulamaları neticesinde “fotoğraf yorumlama” yönteminin, değerler eğitimi hedeflerini gerçekleştirmede, öğrenci merkezli, sunuş ve buluş yöntemlerini birlikte içeren, kolay hazırlanıp uygulanabilen, interaktif ve verimli bir yöntem olduğu ortaya çıkmıştır.

Diğer taraftan film, animasyon, çizgi resim gibi diğer görsel malzemelerin de kullanımına yönelik benzeri yöntem arayışlarına da ihtiyaç olduğu da açıktır.

KAYNAKÇA

AKBABA Bülent, (2005). “Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı”, *Gazi*

Ünv. Kırşehir Eğt. Fak. Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 1.

ALPİNE L. Mc, WESTON C.,(1994). *The Attributes of Instructional Materials, Performans Improvement Quarterly*, Spring.

- AYDIN, Mehmet Zeki, (2009). **Din Öğretiminde Yöntemler**, Nobel Yayınları, Ankara.
- BİLGİN, Beyza ve SELÇUK, Mualla, (2000). **Din Öğretimi**, Gün Yayıncılık, Ankara.
- Character Education Informational Handbook& Guide, Department of Public Instruction, Public Schools of North, Carolina.** (2001).
- CÜCELOĞLU, Doğan, (1993). **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- DEMİREL, Özcan, (2003). **Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı**, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- DÖKMEN, Üstün, (1994). **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- <http://www.ncpublicschools.org/docs/charactereducation/handbook/content.pdf>.
- <http://www.ncpublicschools.org/docs/charactereducation/handbook/content.pdf> (1 Kasım 2004)
- MEB, (2008). **Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları**, Ankara.
- MEB, (2010). **Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Ankara.
- SELÇUK, Ziya, (1997). **Eğitim Psikolojisi**, Pegem Yay., Ankara.
- SENEMOĞLU, Nuray, (1997). **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim**, Ertem Yayıncılık, İstanbul.
- ŞAHİN, Tuğba Yanpar ve YILDIRIM, Soner, (1999). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Arı Yay., Ankara.